

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК (UDC) 94(477)“1647”

<https://doi.org/10.21272/starovyna.2021.59.1>

ОСАДЧИЙ Є. М., ДЕГТЯРЬОВ С. І.

**САГАЙДАЧНИЙ ШЛЯХ: ВІД ВЕРХОВ'Я ПСЛА
ДО КОРДОНУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ**

Стаття присвячена реконструкції однієї з ділянок Сагайдачного шляху, що проходив від міста Обоянь до кордону Речі Посполитої та Московського царства 1647 р., переважно територією Путивльського повіту. Для вирішення цього завдання було залучено документи середини XVII-XVIII ст. у яких є згадки про цю дорогу. Переважно це є правові документи, пов'язані з отриманням земельних ділянок перших поселенців на території Слобожанщини. У визначенні меж та розташування землі часто зустрічається важливий орієнтир - Сагайдачний шлях. Крім цього, нещодавно було введено в науковий обіг раніше невідомий план міста Олешня, на якому він чітко позначений. Це дозволило з великою часткою ймовірності локалізувати його розташування у XVII-XVIII ст. Для визначення місць переправ використані дані, які є у документах, що стосуються організації прикордонної служби Московського царства кінця XVI-XVII ст. Назва цієї дороги пов'язана із походом гетьмана Петра Сагайдачного на Москву.

Ключові слова: міжріччя рік Псел і Ворскла, Путивльський повіт, Сагайдачний шлях, Слобожанщина, XVII-XVIII століття.

Формування шляхів сполучення в XVI-XVII століттях часто було пов'язано з двома аспектами - економічним і військовим. У густозаселених районах держави дороги проходили від одного міста до іншого по найкоротшій відстані. Іноді такий вибір припускав зведення додаткових споруд - гребель, мостів, дамб чи споруди насипів та виїмок у ґрунті. Для регіонів, де густина населення була незначною, на перший план виходила зручність проходження шляху. Купцю або мандрівнику було важливо, щоб на дорозі було сухо і якнайменше переправ через річки. Лівобережна Україна у XVI-XVII століттях була територією, яка тільки-но починала освоюватися українським населенням, а незаселені території між сусідніми державами іноді вимірювалися сотнею кілометрів. Один із важливих шляхів сполучення Південної Сіверщини був Сагайдачний шлях. Його назва пов'язана з прізвищем українського гетьмана, який здійснив похід на Москву за часів Смути. Наслідки цього походу надовго залишилися у народній пам'яті.

Джерельна база дослідження складається з низки документів другої половини XVII-XVIII століть. Це переважно межові документи, створені у перші десятиліття після заснування слобідських міст. Вони дуже ретельно

Осадчий Євген Миколайович - кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту прикладної фізики НАН України, м. Суми (Україна). ORCID: 0000-0002-9143-110X.

Дегтярьов Сергій Іванович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Сумського державного університету (Україна). ORCID: 0000-0002-0885-2721.

описують, де і яка земля належала козакам-поселенцям. Для визначення основних орієнтирів використовували різні орієнтири - річки, дороги, ліси. Таким чином, їх можна використовувати для вирішення поставленого завдання.

Північно-східну ділянку від міста Обоянь до Суджі та Краснопілля можна відновити за «Описью города Суджи...» 1664 року, де є згадки про проходження Сагайдачного шляху лівим (Хотмиським) берегом річки Псел. У документі є дані про його проходження в районі верхів'їв річок Пенка, Удава, Сироватка [10, с. 1-16].

«Межевая выписка 20 октября 1657 года на землю г. Сумы» містить багато згадок про Сагайдачний шлях із прив'язкою до назв невеликих річок, приток Псла та Ворскли. Цей документ допомагає визначити ділянку дороги від переправи через Псел до витоків струмка Буймер. До цієї ж ділянки належать «Межевая выписка» 1675 р. дана полковнику Герасиму Кондратьєву, де є згадка про проходження Сагайдачного шляху поряд з витокami р. Істороп. Найбільш пізній «Рапорт про землю сотни бельчанской» 1749 р. містить дані про проходження Сагайдачного шляху біля витоків струмка Буймер [5, с. 288].

Графічні джерела, які можна використовувати для реконструкції нечисленні. На момент підготовки даної роботи відома лише одна карта, де зображено ділянку Сагайдачного шляху з підписом. Це «План города Алешне» першої половини XVIII століття. Він зберігається у фондах Російського Державного військово-історичного архіву (рис. 4). Цей план став опорним у порівнянні сучасної топографічної карти з прогнозованим маршрутом проходження Сагайдачного шляху [22]. Невеликий відрізок Сагайдачного шляху, щоправда, вже розташований поза межами нашого дослідження, позначений у витокah річки Рать, в районі сіл Круте та Шигри. Причому в одному плані є два написи - «Сагайдацкий шлях» і «Сагайдацкая сакма» [23, арк. 27-29] (рис. 5).

Цікавим є аналіз ландкарт першої половини XVIII століття, створених у рамках підготовки єдиної карти Російської імперії. Зйомкам території міжріччя Псла та Ворскли було приділено багато уваги та накреслено кілька карт цієї місцевості, часто із зображенням шляхів сполучення. Жодна з них не містить зображення Сагайдачного шляху. Відсутній він і на «Плане местоположения населенных пунктов и городов, где были расквартированы главные силы царской армии» 1709 року [8, карта 4].

Дослідженню цього маршруту приділено мало уваги. Одна з перших наукових праць, присвячених історії формування сухопутних і водних шляхів сполучення в Росії, належить А. Ніколаєву. Робота «Краткий исторический очерк развития водных и сухопутных сообщений торговых портов в России» видана 1900 року, не містить даних про Сагайдачний шлях. Але містить досить великий аналіз Муравського шляху та його відгалужень, дані навіть про невеликі, регіональні шляхи, що викликало певне здивування. Однак після детального співставлення тексту цього дослідження з топографічною картою стало зрозуміло, що там є згадка про цю дорогу, але без назви. У роботі є дані про «Алешенскую дорогу», що веде від Олешні до Злодіївки (нині с. Верхня Сироватка) [15, с. 63].

Важливим моментом у вивченні став багатотомник архієпископа Філарета «Историко-статистическое описание Харьковской епархии». У третьому томі було опубліковано низку документів, які містили згадки про цю дорогу. Низку документів, що становлять інтерес у цьому дослідженні, виявлено і опубліковано А. Дмитрюковим [10, с. 11-15].

Ці публікації стали основою для написання статті в енциклопедичному словнику, опублікованому Ф. Брокгаузом та І. Ефроном у 1890-1907 роках [30, с. 717]. У 1911 році вийшла стаття К. Сосновського «Городища и курганы в бассейне верхнего течения Псла», де невеликий розділ присвячений Сагайдачному шляху та пам'ятникам археології біля нього. На одній із карток показано ділянку Сагайдачного шляху від верхів'їв річок Готня та Локня до Муравського шляху.

Надалі Сагайдачний шлях не був предметом вивчення істориків, але часто згадувався у контексті вивчення історії Слобожанщини. Наприклад, у роботі С.Ф. Платонова, цей напрямок названо одним з важливих в ході зимової кампанії 1708-1709 років, але в роботах Є. Тарле і В. Шутого назва Сагайдачний шлях не фігурує [20, с. 32-33].

Окремі ділянки Сагайдачного шляху аналізувалися О. Зоріним у рамках вивчення Бакаєвого шляху [13, с. 30-32]. У сучасній «Енциклопедії історії України» вміщено невелику замітку із зазначенням загального географічного розташування цієї дороги без уточнення її проходження. У тексті зазначено, що проходження військ гетьмана П. Сагайдачного не підтверджується джерелами [12].

У рамках підготовки обласного тому «Звід пам'яток історії та культури України. Сумська область» було здійснено археологічні розвідки курганів та курганних могильників у межиріччі Псла та Ворскли [18, с. 156-157, карта]. Окремі пам'ятки розташовані якраз у зоні проходження Сагайдачного шляху. Важливим є ототожнення «Вываренного кургана», зображеного на «Плане города Алешни» з курганним могильником «Довжик», розташованого на самому Сагайдачному шляху. Таким чином, обрана для дослідження ділянка цієї дороги є найменш дослідженою, а результати роботи доповнять її недостатню частину.

Перші згадки про Сагайдачний (іноді Саадашний, Сагайдацький) шлях відносяться до середини XVII століття. У 1641 році частина гарнізону міста Курськ, переважно українські козаки з сім'ями, самовільно залишили службу і рушили табором у напрямку Речі Посполитої Бакаєвим шляхом. Курський воєвода негайно організував переслідування і послав звістку до навколишніх прикордонних міст. На перехоплення втікачів вирушили загони з Хотмиська, Вольного та Путивля. Біля Хотмиська козаків наздогнали і атакували. Після кількох атак на укріплений польовий табір частина козаків потрапила в полон, а решта вирвалася та змогла піти за кордон. Загін путивльських ратних людей не встиг до цього бою, але зміг перехопити групу втікачів на Сагайдачному шляху. У тексті немає точних вказівок, де саме проходили ці події, але виходячи із загального напрямку руху путивльських ратних людей, виходить, що вони перехопили їх у межиріччі Псла та Ворскли [19, с. 245-246]. Це повідомлення хотмиського воєводи доповнює документ, складений його шляхівським колегою Петром Волконським про те, що «приехал с

путивльської застави Мокшевського перевоза сын боярский Иван Титов и привел Черкас, при чем один из них Федко Кудиненок сказал, что курские Черкасы изменили и отправились в Литовскую сторону. Князь Волконской немедленно послал на изменников путивльских голов с сотнями: Ивана Булгакова и Ивана Бершова, атамана Гаврилу Еремеева, у голов был бой на Саадачном шляху в урочищах Проходах и изменники Черкасы были разбиты» [26, с. 45].

Кількома роками пізніше, 1646 року, вольнівський воєвода Никифор Леонтьєв доповідав цареві про те, що через Псел переправилися близько 16 тисяч татар і йдуть двома загонами на Миргород і вгору по Пслу. Про другий загін воєвода каже, що його дозорні перехоплять на Сагайдачному шляху, а самі татари рухаються, ймовірно, на Курськ і Рильськ. Влітку 1647 року біля Вольного у степу з'явився загін у 100 чоловік. Біля Сагайдачного шляху вольнівські станичники натрапили на нього і змушені були рятуватися втечею [2, с. 136].

У 1648 році в доповіді хотмиського воєводи Семена Болховського згадується Сагайдачна просіка. Справа була пов'язана з контрабандою тютюну та горілки з території Речі Посполитої до Московського царства. Українські торговці таємно перетнули кордон, були затримані та приведені до Хотмиська. Після листування московського воєводи з гадяцьким урядником Станіславом Броневським контрабандистів було відпущено і, за наказом Семена Болховського, супроводжено до кордону Московського царства до Сагайдачної просіки. Розташування цього урочища в документі не вказано, але враховуючи, що вони прямували до міста Гадяч, можна припустити, що їхній маршрут якраз перетинав Сагайдачний шлях [3, с. 121-122]. Після цієї згадки про Сагайдачний шлях у документах прикордонних воєвод зникають.

У 50-х роках XVII століття у межиріччі Псла і Ворскли з'являються перші поселення козаків з Речі Посполитої. Міста-фортеці, села та хутори змінили попередню систему шляхів сполучення. Між населеними пунктами прокладаються нові дороги, а навантаження на старі зменшується. Нова дорога у напрямку з півночі на південь проходила через Суми, Боромлю та Охтирку.

З появою стаціонарних поселень виникла необхідність виділення земельних ділянок козакам, старшині та духовенству, а також визначення меж земельних володінь міст, сотень та полків. Надіслані з Білгорода та Курська геодезисти ретельно описували всі орієнтири, необхідні для встановлення меж земельних володінь. Важливими орієнтирами вважалися ті, що не могли змінити свого розташування - річки, озера, дороги та кургани. У цьому плані Сагайдачний шлях був затребуваним орієнтиром. У документах другої половини XVII - першої половини XVIII століття відповідні посилення у документах зустрічаються часто.

Ці посилення були картографовані та відзначені на топографічній карті як основні репери. Вони часто згадувалися у зв'язку з назвами річок. Це дозволило співвіднести сучасну карту та документи XVII - першої половини XVIII століть. В результаті була отримана крива, що проходить від старої дороги, яка з'єднує два козацьких міста Гадяч і Грунь до міста Обоянь у верхів'ях Псла.

Для графічної реконструкції проходження Сагайдачного шляху використовувалася топографічна основа «Военно-топографической карты Российской Империи 1846-1863 гг.» (ряд XXI, листи 13, 14, ряд XXII, лист 13). Ця карта створювалася вже з використанням математичної та астрономічної основ, але за часів, коли річки ще не зазнали змін меліорації. Враховуючи протяжність маршруту було створено три аркуші карти (арк. А - В), на яких зображено проходження Сагайдачного шляху від кордону Речі Посполитої 1647 року до впадіння річки Пселєць до Псла, а також допоміжні дороги.

За межуванням між Річчю Посполитою і Московським царством і актом передачі міст 1647 року кордон проходив в 6 верстах на захід від міста Бобрик і йшов південніше до Скельського городища [29, с. 9].

Початок «псільської ділянки» Сагайдачного шляху відбито на «Плане города Алешни» початку XVIII століття. Він проходив правим берегом річки Грунь до верхів'їв Олешні. Тут проходив кордон між Лебединським та Сумським округами. Ця ділянка шляху також згадується в документах кінця XVII століття. Про його проходження у верхів'ях річки Білка є згадки у грамоті про обмін земельними угіддями 1686 року («баерак в вершине р. Белки у Сагайдачнаго шляху») і «Рапорте о землях сотни бельчанской 1749 года» [5, с. 288].

Наступним орієнтиром, що згадується в документах, є річка Істороп, притока річки Легань. У межовому описі 1695 року сказано «едучи до верховья р. Исторопа Сагайдачным шляхом на леве земля и леса и всякие угоды гор. Боромли» [28, с. 14]. Ця ділянка, від кордону Речі Посполитої до верхів'їв річки Істороп збереглася у вигляді ґрунтової дороги, що йде вододілом і не пов'язує ніяких населених пунктів (рис. 1).

Далі проходження Сагайдачного шляху реконструюється на основі «Межевой книги города Сумы» та низки земельних документів Сумського полку, складених у другій половині XVII-XVIII століть. «Инструкция из Сумской городской ратуши...» 1659 року містить кілька згадок про те, де проходив шлях. Від річки Істороп шлях далі йшов «...на верх речки Бобрика», в районі сучасного села Малий Бобрик. Після цього шлях повертає на схід і проходить верхів'ями річки Дернова до лівого берега Сироватки (рис. 2). Архієпископ Філарет повідомляє, що «один из хуторов, принадлежащих к Рясному, называется Сагайдачным, и здесь же идет старинная дорога, известная под именем шляха Сагайдачного» і далі маршрут проходив у районі сучасного Краснопілля «... на гору и через дорогу, которою ездят с Краснополья на село Пушкарное, на Курганец... другая грань указывает к Сагайдачному шляху» [27, с. 94, 313]. Ця ділянка дороги також функціонує і сьогодні, пов'язуючи Краснопілля та село Рясне. «Курганец», згадуваний у документі - це майдан в урочищі «Голубові Могили», розташований саме на узбіччі дороги [18, с. 65, 121; 27, с. 94].

Далі маршрут повертає на північ, до річки Псел. Він маркується згадками про річки, ліві притоки Псла - «из-под Сагайдачного шляха вышла ... речка Рыбица и впала в речку Псел». Далі в тексті згадуються річка Вдова (Удава), яка впадає в Псел у районі Миропілля та річки Крупець і Білиця [10,

с. 12-17]. Цей напрямок Сагайдачного шляху вів до переправи через Псел у районі сучасного міста Суджа і далі до Сейма (рис. 3).

Реконструюючи маршрут проходження Сагайдачного шляху, не можна залишити без уваги дороги, з якими він перетинався. На початку XVII століття їх було небагато. Це Псільська дорога, яка вела від Путивля до переправи через Псел та Бакаєв шлях. Псільська дорога відома за подіями походів дяка Матвія Ржевського та Дмитра Вишневецького на Крим. Від Путивля дорога йшла до Псла, а потім до Романового перевозу, відомого за «Строенной книгой города Каменный» [9, с. 42, 53, 88]. Після переправи через Псел вона йшла лівим берегом річки Крупець і в її верхів'ях з'єднувалася із Сагайдачним шляхом.

Іншим значним маршрутом був Бакаєв шлях. Його назву пов'язують з ім'ям мурзи Бакая, який у 1570 році здійснив набіг на південні околиці Московського царства. Вивченням Бакаєвого шляху займалися Д. Кудряшов, З. Платонов, П. Парманін. Найбільш аргументованим та наближеним до реальності є реконструкція Бакаєвого шляху запропонована А. Зоріним. Дослідник висунув версію, за якою Бакаєв і Сагайдачний шлях це та сама дорога, яка мала різні назви. Часто ці дороги згадуються разом «... речка Любань от Бакаева и от Сагайдачного шляху течет устье в р. Псел», «...близко вершины речки Крупца к Бакаеву и Сагайдачному шляху». Подібні назви зустрічаються на ділянці, де Сагайдачний та Бакаєв шляхи з'єднуються [13, с. 31, 41].

Але така назва дороги фіксується документами тільки для ділянки в районі рік Істороп-Сироватка, де вони сходилися в одну. На південь згадки Бакаєвого шляху в документах не зустрічаються. Про те, що Сагайдачний і Бакаєв це різні дороги свідчать документи, що описують події 1641 року, коли частина козаків з Курська пішла Бакаєвим шляхом і була перехоплена під Хотмиськом, а інша пішла Сагайдачним і опинилася в районі верхів'я річки Боромля. Таким чином, обидва шляхи перетиналися в районі верхів'їв річки Сироватка, але далі розходилися в різних напрямках.

Від верхів'їв річки Сироватка Бакаєв шлях реконструюється за двома документами - «Опись города Суджи учиненной 7172 года стольником Герасимом Семеновичем Рагозиным» та «Мерная книга с описанием мест, в которых устроены сторожи» 1661 року [10, с. 18].

Від верхів'їв річки Сироватка Сагайдачний шлях повертає до Псла, а Бакаєв іде на південний схід, до витоків річки Ілек і проходить верхів'ями ярів, що впадають у річку Ворсклиця. Після цього маршрут проходить на захід до верхів'я річки Івня та повертає на північний схід до витоків Піни. Потім він йде до лівого, «Хотмышского берега» Псла до місця, де в середині XVII століття було засноване місто Обоянь. Далі Сагайдачний шлях мав загальний напрямок на північний схід, до верхів'їв річки Реть, що фіксується кресленням кінця XVII століття [23, арк. 27-29].

К. Сосновським було створено карту із зображенням двох гілок Сагайдачного шляху. Південна його частина йшла від Думчого кургану до верхів'їв Ворскли, друга, північна, йшла вже правим берегом Псла і з його

верхів'їв повертала до Сейму. Таким чином, у верхній течії Псла сходилилися дві дороги і, як наслідок, їх назви часто перепліталися залежно від того, з якого боку їх описували.

Загальна довжина досліджуваної ділянки Сагайдачного шляху від кордону Речі Посполитої до верхів'їв Псла становить близько 200 км (похибка не перевищує 10%).

Назва цієї дороги «Сагайдачний шлях» народна пам'ять пов'язує з проходженням козацького війська під командуванням гетьмана П. Сагайдачного. А. Дмитрюков у примітках до тексту «Опись города Суджи...» зазначає, що місцеве населення «про Сагайдачного співали» [10, с. 12]. Пізніше вже в українській історіографії від цієї версії відмовилися [12].

Однак, при детальному вивченні документів це твердження не таке вже й однозначне. Найбільш повним дослідженням, присвяченим участі запорозьких козаків у Смутні часи є робота П. Саса «Запорожці у польсько-московській війні наприкінці Смути (1617-1618 рр.)». У монографії наведено документи, що відображають основні події, в тому числі підготовку та виступ військ П. Сагайдачного на Москву, а також запропоновано варіант маршруту запорозького війська від виступу з Базавлуцької Січі до взяття Лівен [24, с. 329].

Про початковий етап московського походу козацьких військ писемних згадок збереглося небагато. Це лист гетьмана П. Сагайдачного до королевича Владислава та перелік міст, взятих на шляху до Москви, який є додатком до якогось документа. Повідомлення «Курского летописца» містить розповідь про проходження війська під командуванням гетьманів Сагайдачного та Жовкевського містами Сіверської землі. У повідомленні йдеться про те, що «в лето 7121 (1612-1613 гг.) от малороссийския киевские страны на украинные грады бысть нахождение литовских гетманов Сагадашного и Желтовского со множеством воинства. Саадашной же с воинством своим ис града Путивля поиде на Болхов, на Белев, на Лихвин, на Перемышль, на Калугу и много зла сотвори и православных христиан крови пролия» [14, с. 201]. Іншим джерелом інформації про маршрут корпусу П. Сагайдачного є відписка валуйського воеводи О. Тургенєва про «литвина»-перебіжчика, який зазначив, що «литовские люди были в зборе пошли по твои г-рь украинные города Муравским шляхом...» [11, с. 129].

На початку червня 1618 року на Базавлуцькій Січі зібралася козацька рада, присвячена майбутньому походу на Москву, на допомогу військам королевича Владислава. У похід вирушало військо чисельністю 20 000 піхоти при кількох гарматах. Важливим був вибір маршруту. Це питання обговорювалося не один місяць. Восени 1618 року королевич Владислав збирався дочекатися козацького підкріплення та рушити з-під Можайська до Москви. Для цього королем Сигізмундом III було відправлено наказ коронному гетьманові Жолкевському з'єднатися із силами запорожців та йти через Київ та Путивль і далі до Сіверської землі. Про це стало відомо московським воеводам від полоненого шляхтича та білоруського купця [24, с. 313]. Судячи з обізнаності широкого кола людей, цей указ зачитувався на ринкових площах для вербування козаків у похід на Москву.

До літа 1618 стало зрозуміло, що на Москву піде тільки запорозьке військо. Козацькі полки, створені на Київщині, поводитися як розбійники та бойової цінності не являли. Основу запорозького війська становила піхота [24, с. 321]. Припаси та продовольство перевозилося на возах із розрахунку 1 віз на 10 козаків [25, с.186]. Додатково вози виділялися під артилерію та боєприпаси. Таким чином, у бойовій колонії, яка планувала виступити із Запорозької Січі, налічувалося близько 2000 возів. До цього слід додати незначну кількість нонкомбатантів, які займалися обслуговуванням обозу.

П. Сас на основі даних письмових джерел запропонував маршрут запорожців - від річки Базавлук до переправи через Дніпро у Києві та звідти на Муравський шлях [24, с. 329]. Однак протяжність такого маршруту становить понад 1000 км при тому, що для потрапляння на Муравський шлях із Києва необхідно форсувати річки Псел, Сула, Ворскла та Сіверський Донець, а потім повернути на північ і рухатися до Москви. Пройти такий шлях до Лівен за один місяць було неможливо.

У реаліях початку XVII століття цей похід зайняв би більше часу і призвів до неминучих втрат при форсуванні річок. Найбільших труднощів козакі зазнавали при подоланні річок. Вони мали широку, заболочену заплаву та крутий правий берег. Для того, щоб форсувати річку, необхідно було знайти зручне для спуску місце і настелити гать для проходу возів. До того ж середні течії цих річок були незаселеними і отримати харчування на 20 тис. козаків було б ніде. І слід пам'ятати, що похід запорозьких козаків - це не набіг, а допомога війську Речі Посполитої і тут головним критерієм виступав час. Гетьману П. Сагайдачному слід було вирішити головну логістичну проблему - як провести піхотний корпус найкоротшим шляхом та зберегти в таємниці маршрут слідування. Таким чином, реконструкція шляху, запропонована П. Сасом, Запорізька Січ - Київ - Муравський шлях не вкладається у хронологічні межі, зазначені у письмових джерелах.

На початок XVII століття були добре відомі дві дороги, що вели від Дніпра до Москви - це Велика Прилуцька дорога та Муравський шлях. Вони зображені на карті «Чертеж украинским и черкасским городам от Москвы до Крыма», створеної в другій половині XVII століття [6, с. 30-43].

Велика Прилуцька дорога проходила від переправи у Києві і далі на Прилуки, Путивль, Болхов, Бельов, Калугу. Тут необхідно було подолати відстань до Києва, а потім рухатися вже заселеною місцевістю. Це найбільш прямий і зручний шлях, який до того ж проходив через територію Речі Посполитої [16, с. 228]. Далі шлях розділявся. З Путивля можна було йти на північ у напрямку Болхов-Бельов, Лихвин або на схід на Курськ-Лівни і далі на Тулу.

Саме цей маршрут було обрано польським військом у 1612 році, що відобразилося у повідомленні «Курского летописца» [14, с. 201]. У літописному повідомленні об'єднано події 1612 та 1618 років. Слідуючи цим маршрутом, піхотний корпус мав зайняти Путивль, Рильськ, Курськ, а далі виходити на той самий Сагайдачний шлях у районі с. Щигри і рухатися на Лівни. Це не підтверджується списком «Miasta, zamki osady Moskiewskie od Saydacznego i jako przez Dzikie Polia i dacz wszedl w panstwa Moskiewskie, pobrane, spalone, wysieczzone, ciągnacz pod stolice do Krolewicza

Legomosci», який починається з фортеці Лівни [31, с. 119]. До того ж по дорозі слід було двічі форсувати Сейм.

Після вибору московським царем Михайла Романова поступово відновлюються гарнізони прикордонних міст, які постраждали від бойових дій Смутного часу. Для протидії вторгненню з півдня були створені мобільні полки загальною чисельністю 5672 чоловік, розташовані в Каширі, Серпухові, Лебедині, Лівнах, Єльці та Болхові. Було посилено гарнізони в сіверських містах. У 1616 р. путивльський гарнізон складався з 1048 чоловік.

Про те, як готувалися зустрічати ворогів на північному напрямку, свідчить наказ, даний у лютому 1618 року воєводі Михайлу Солнцеву-Засекіну при вступі на посаду воєводи міста Бельов. Йому необхідно було провести ревізію всіх наявних запасів та озброєння. Повернути до міста та провести огляд усім козакам, стрільцям та дітям боярським. Посилити дозорну службу та висилати у розвідку посилені роз'їзди. Підготувати гармати, а артилеристів тримати в місті без відлучок. Особливо вказувалося, що у разі приходу козаків або «русских воров» сидіти в обороні міцно, а вилазки робити лише вдень, щоб противник не зміг проникнути в острог разом із захисниками [3, с. 127-128]. Така підготовка свідчить про те, що проходження війська П. Сагайдачного тут чекали і його поява не залишилася б поза увагою прикордонних воєвод. Однак жодної згадки про це в письмових джерелах немає. До того ж у листі гетьмана П. Сагайдачного до королевича Владислава він пише, що його шлях йшов полями дикими, а місцевість від Дніпра до Путивля і далі не зовсім схожа на цей опис [31, с. 118].

Муравський шлях був прямою і відносно рівною дорогою, але зручною для переміщення значних мас кінноти. Проходження цим шляхом великого піхотного підрозділу, та ще й з обозом, було пов'язане з певними труднощами. Степова частина Муравського шляху не так багата водою, до того ж наприкінці травня-червня там висихає трава. У складі обозу запорожців було близько 4000 волів, які споживали на день по 15-20 кг сіна та 35-40 літрів води.

До того ж на Муравському шляху ще з кінця XVI століття було добре налагоджено систему далеких дозорів. Проходячи саме цим маршрутом корпус П. Сагайдачного мав пройти повз фортеці Валуйки та Старий Оскол. Але в переліку населених пунктів, взятих запорозькими козаками, першими зазначені Лівни на річці Сосна, взяті в день Святого Петра [31, с. 118-119]. Виходячи з географії проходження Муравського шляху, раптово опинитися в тилу двох значних прикордонних фортець було неможливо.

Для непомітного проходження Дикого поля був обраний маршрут, що проходить межиріччям Псла та Ворскли. Ця дорога була відома раніше. Дані про неї відсутні в «Книге Большому Чертежу» та розпису путивльських сторож 1571 року. Вперше цей шлях був використаний у середині XVI століття та пов'язаний з походами Матвія Ржевського та Дмитра Вишневецького на Крим [17, с. 213-215; 21, с. 288]. Одним із результатів цих походів було заснування Псільського городка в районі сучасних Гадяча та Сар. Це укріплення проіснувало всього кілька років та було зруйновано. Шлях до нього і проходив вододілом Псла та Ворскли.

На користь того, що військо козаків рухалося новою дорогою, свідчать кілька фактів. З кінця XVI століття у Московській державі було проведено реформу прикордонної служби. «Боярский приговор о станичной и сторожевой службе» 1571 року чітко визначав, де і кому стояти на сторожах. Одним із важливих прикордонних міст, згаданих у цьому документі, був Путивль. «Роспись путивльских и рыльских станиц» перекривала шлях вододілом Псла і Ворскли [1, с. 2-5, 11]. Однак, після початку Смути прикордонна служба в Путивлі занепала. Далекі сторожі на річках Псел, Ворскла та Мерла були відновлені тільки після Деулинського перемир'я, а відповідно в 1618 році відстежити переміщення запорозьких військ було нікому.

«Литовский человек», який прийшов до Білгорода, розповідав про плани запорозького війська йти саме Муравським шляхом. Ця назва була добре відома, як козакам, так і московській стороні. У свою чергу, у листі до королевича Владислава гетьман пише, що йшли вони дикими полями, не згадуючи загальновідомої назви. Враховуючи той факт, що лист було написано вже з табору під Москвою, гетьману не було чого дотримуватися секретності.

Наразі розглянемо темпи руху війська запорожців. Швидкість руху піхотного корпусу була обмежена швидкістю обозу. Воли могли тягнути значний вантаж, але їх швидкість становила лише 2-3 км/год. За день у червні місяці вони могли пройти відстань у 20-30 км. Ми знаємо, що на початку червня військо виступило з Базавлуцької Січі та вирушило до Москви. Найближчою переправою через Дніпро, зручною для піхоти та обозу, була поромна переправа біля сучасного міста Кременчук [7, с. 416]. До нього відстань становить близько 200 км. Далі маршрут проходив вододілом Псла та Ворскли до верхів'їв Псла і далі до Лівен. Тут також документально зафіксовано проходження Сагайдачного шляху у верхів'ях річки Рать, біля сучасного села Щигри. Загальна довжина маршруту від Базавлуцької Січі до Лівена складає близько 750 км, а якщо розділити це на 30 км на добу, то виходить 25 днів. Таким чином, розрахунками підтверджується дата виходу із Січі та поява козаків під Лівнами 27 червня.

На початку XVII століття такі темпи руху були досить високі. У тому ж листі до королевича Владислава П. Сагайдачний пише, що від кордонів Коронних довгий час йшли полями порожніми. Там він уточнює, що вони зазнавали голоду, коли запасів не стало, але при цьому вдалося уникнути людських втрат. Це говорить про те, що для проходження цього маршруту було взято мінімальну кількість продуктів, аби максимально скоротити кількість возів. Це дозволяло прискорити проходження шляху Диким полем. Слід зазначити високу дисципліну у запорозькому війську. В описаних умовах не було фактів дезертирства, про що згадує у своєму листі П. Сагайдачний [31, с. 118].

Напад московських військ також міг уповільнити просування козаків. Щоб уникнути цього, було заздалегідь пущено чутки про можливі маршрути. Про наказ Сигізмунда III гетьману П. Сагайдачному вирушати «...на Киев, а с Киева на Путивль да на Северу...» і далі на Москву

були добре обізнані в Речі Посполитій, а до Білгорода було відправлено, козака «добре поінформованого» про наміри гетьмана. Він розповів, що військо вже у зборі та виступило в прикордонні міста Муравським шляхом. Про це білгородський воєвода негайно відписав у Валуйках. Але у відписці є одна деталь, що вказує на те, що «литвин»-перебіжчик прийшов із певною метою. У тексті сказано, що гетьман збирається «отворотить от Оскола или от Ливен пеших людей под Белгород да под Валуйку...». Тобто козак прямо відводить увагу від вірного напрямку на Лівни та акцентує увагу на Валуйках та Білгороді. Таким чином, вся увага воєвод була прикута саме до Великої Прилуцької дороги та Муравського шляху. А піхотний корпус із обозом ніким не помічений раптово з'являється під Лівнами.

У завершенні можна зробити попередні висновки. Сагайдачний шлях був сухопутною дорогою, що проходила через вододіл Псла та Ворскли, і далі до Муравського шляху, що фіксується актовими документами середини XVII-XVIII століть. Ця дорога була маловідомою, та її поява пов'язана з нетривалим існуванням Псільського городка. При плануванні походу гетьманом П. Сагайдачним було враховано такі критерії: прохідність маршруту для великого піхотного підрозділу з обозом, розраховано мінімальну кількість продуктів харчування для військ з урахуванням максимального полегшення обозу, факт відсутності московської прикордонної варті у місці перетину кордону Речі Посполитої, а також вжито заходи з дезінформації противника.

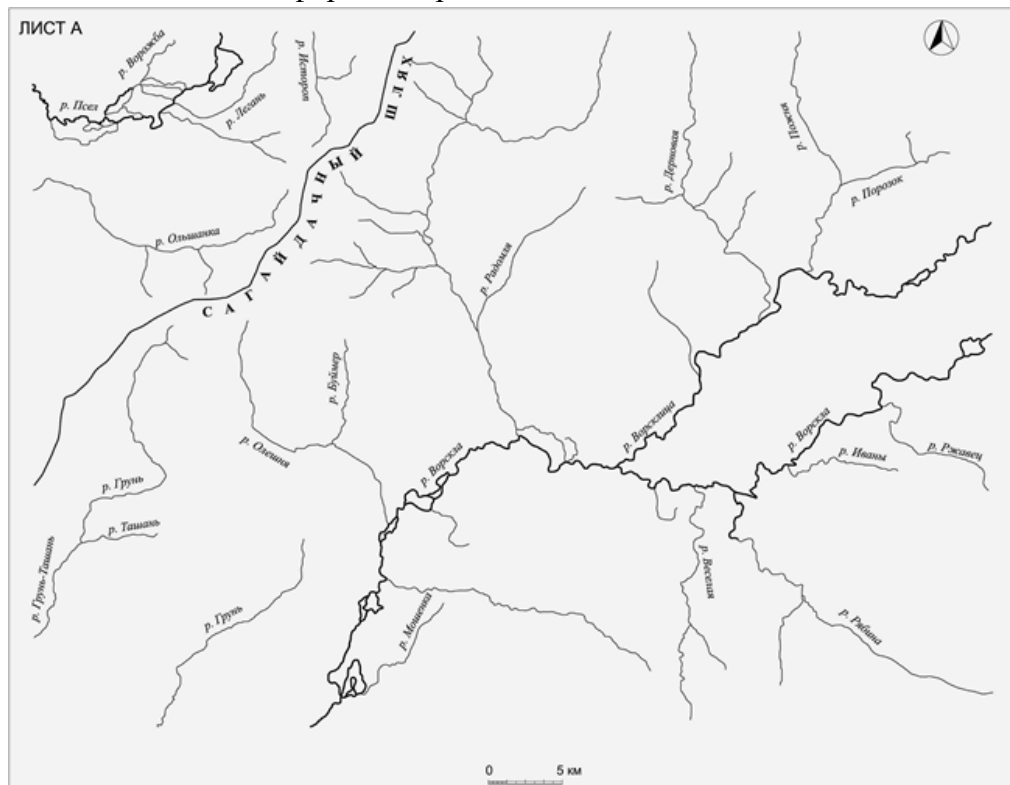

Рис. 1. Карта проходження Сагайдачного шляху від кордону Речі Посполитої до витоків р. Істороп. Варіант реконструкції

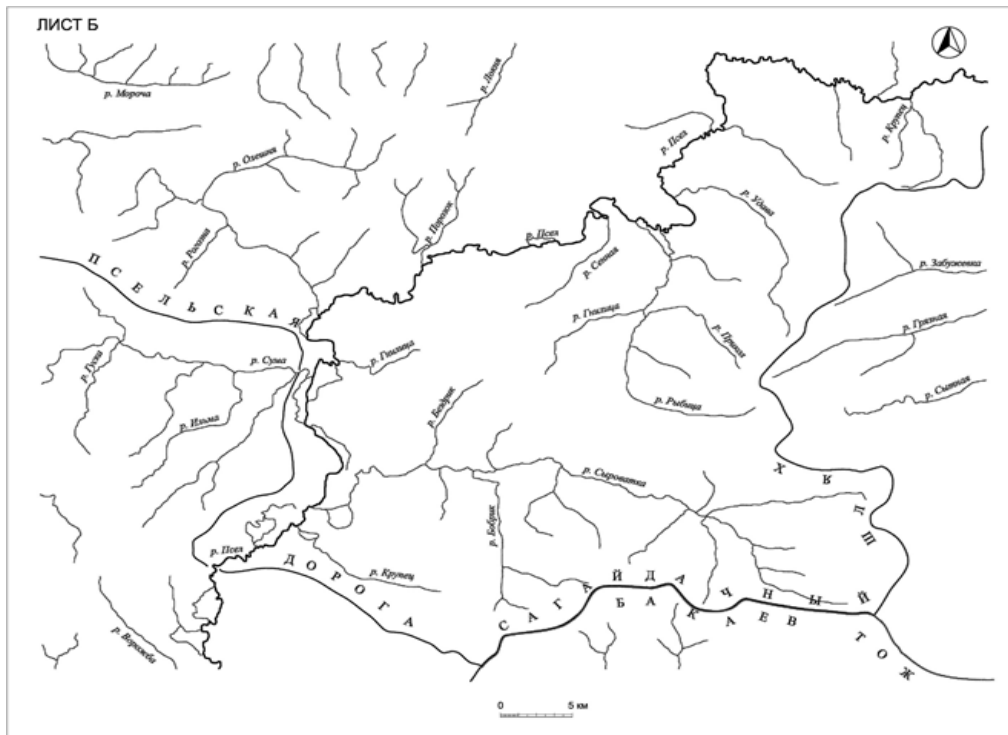

Рис. 2. Карта проходження Сагайдачного шляху та суміжні шляхи - Псільська дорога та Бакаєв шлях. Варіант реконструкції

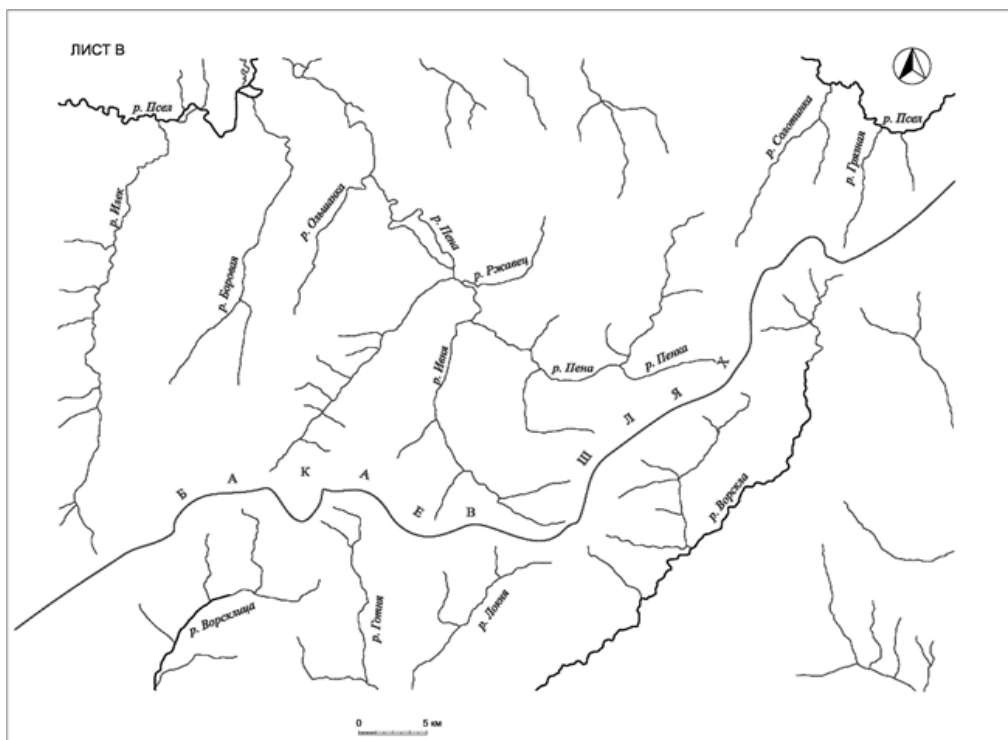

Рис. 3. Бакаєв шлях у верхів'ях річок Псел та Ворскла. Варіант реконструкції

Рис. 4. Сагайдачний шлях на «Плане города Олешни...»
першої половини XVIII ст.

Рис. 5. Сагайдачний шлях на кресленні кінця XVII ст.

1. Акты Московского государства, изданные Имераторскою Академиею наук. Разрядный приказ. Московский стол. 1571-1634. СПб типография Императорской Академии наук, Т. 1. 1890. 767 с.

2. Акты Московского государства, изданные Императорскою Академией наук. Том 2. Разрядный приказ. Московский стол. 1635-1659. СПб: изд. Типография Императорской Академии наук, 1894. 773 с.

3. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией. 1638-1657. СПб: в типографии П. А. Кулиша, 1861. Т. 3. 764 с.

4. Акты, собранные в библиотеках и архивах Российской империи Археографическою экспедициею Императорской Академии наук. Дополнены и изданы Высочайше

- учрежденною комиссией. СПб.: в типографии II отделения собственной Е.И.В. канцелярии, 1836. Т. 3. 496. 4. 24 с.
5. Багалея Д. Новые материалы для истории Слободской Украины. Сборник Харьковского историко-филологического общества. Труды Педагогического отдела Историко-филологического общества. Харьков: типография губернского правления, 1893. Т. 5. Вып. 1. С. 167-280.
6. Багров Л. С. Чертеж украинским и черкасским городам XVII в. // Труды русских ученых за границей / Под. ред. А. И. Каминка. Берлин, 1923. Т. II. С. 30-42.
7. Боплан Гийом Левассер де. Описание Украины. М.: Древлехранилище, 2004. 576 с. илл.
8. Гольденберг Л. А. Картографические источники XVIII в. о военных действиях в 1708-1709 гг. // Полтава. К 250-летию Полтавского сражения. М. изд. Академии наук СССР, 1959. С. 363-388.
9. Дегтярьов С. І., Осадчий Є. М. Копія «Строенної книги» острогу Кам'яного 1651 р. Київ-Суми: ЦП і УТОПШК, 2020. 119 с.
10. Дмитрюков А. Отказная книга новому городу Судже, учиненная 7172 (1664 г.) Стольником Герасимом Семеновичем Рагозиным. Окружная межа Миропольского уезда. Списки с грамот и указов, жалованных Сумского полка Черкасским казакам // Народные игры, загадки, анекдоты и присловья жителей Суджанского уезда. Курск, 1853. С. 1-13.
11. Документи російських архівів. Документи до історії запорозького козацтва 1613-1620 рр. Т. І. Львів, 1998. 442 с.
12. Енциклопедія історії України. Сагайдачний шлях. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Sahajdachnyj_shl.
13. Зорин А. В. Бакаев шлях // Белгородская черта Сборник статей и материалов по истории Белгородской черты. Белгород: Константа, 2018. Вып. 3. С. 30-42.
14. Ещё известие о московском походе Сагайдачного. Сообщил А. Л-ский // Киевская Старина. Ежемесячный исторический журнал. Год пятый. Том XIV. К.: в типографии Корчак-Новинского, 1886. № 1. Январь. С. 200-201.
15. Николаев А. С. Краткий исторический очерк развития водяных и сухопутных сообщений торговых портов в России: [В 3-х ч.]. СПб.: Тип. М-ва путей сообщения (Т-ва И. Н. Кушнерев и К°), 1900. 372 с.
16. Осадчий Є. М. Шляхи сполучення Путивльського уділу наприкінці XVI-XVII ст. // Праці Центру пам'яткознавства. Збірник наукових праць. К.: вид. ЦПНАНУ і УТОПШК, 2015. Вип. 27. С. 226-234.
17. Осадчий Є. М. Суходільний маршрут Матвія Ржевського 1556 р. в контексті вивчення шляхів сполучення Путивльського Посейм'я // Праці Центру пам'яткознавства. Збірник наукових праць. К.: вид. ЦПНАНУ і УТОПШК, 2018. Вип. 34. С. 209-217.
18. Осадчий Є. М., Коротя О. В. Пам'ятки селітроваріння Південної Сіверщини XVII ст. Харків: Майдан, 2018. 248 с.
19. Папков А. И. Порубежье Российского царства и украинских земель Речи Посполитой (конец XVI - первая половина XVII века). Белгород: Изд-во «КОНСТАНТА», 2004. 352 с.
20. Платонов С. Ф. К истории Полтавской битвы // Русская старина. СПб.: Тип. Надежда, 1909. Т. 137. Кн. 1-3. 668 с.
21. Полное собрание русских летописей, изданное по Высочайшему повелению Императорскою Археографическою комиссией. Том тринадцатый. Первая половина. VIII. Летописный сборник, именуемый Париаршею или Никоновскою летописью. СПб: типография И. Н. Скороходова, 1904. 303 с.
22. Российский Государственный военно-исторический архив. Ф. 423. Оп. 1. Д. 34.
23. Российский Государственный архив древних актов. Ф. 1209. Оп. 77. Тула. Ед. хр. 37426. Лл. 27-29.
24. Сас П. М. Запорозжці у польсько-московській війні наприкінці Смути (1617-1618 рр.). Біла Церква: Вид. Олександр Пшонківський, 2010. 510 с. іл.
25. Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669-1726 рр. К.: Темпора, 2006. 280 с.
26. Танков А. А. Историческая летопись курского дворянства. М.: Книга по Требованию, 2013. Т. 1. 649 с.
27. Историко-статистическое описание Харьковской епархии: в 3-х томах. Харьков: «Харьковский частный музей городской усадьбы», 2005. Т. 1. 330 с.
28. Святитель Филарет (Д. Г. Гумилевский) Историко-статистическое описание Харьковской епархии: в 2-х томах. Харьков: «Харьковский частный музей городской усадьбы», 2011. Т. 2. 440 с.

29. Акты, относящиеся к Малороссии. Сообщены В.И. Холмогоровым. Чтения в Императорском обществе истории и древностей Российских при Московском Университете. М.: В Университетской типографии на Страстном бульваре, 1885 г. Апрель-июнь. Книга вторая. С. 1-46.

30. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Том XXXIXA (78). Шень-Шуйский монастырь. СПб.: Типография акционерного общества Брокгауз-Ефрон, 1903. 962 с.

31. Tyszkowski K. Relacja sahadacznego z wyprawy na moskwę w r. 1618. // Przegląd Historyczno-Wojskowy (Revue d'histoire Militaire). Wydawany przez Wojskowe Biuro Historyczne. Warszawa: Główna księgarnia wojskowa, 1935. Rocznik VI. Tom VIII. Zeszyt 1. S. 118-119.

References

1. Akty Moskovskogo gosudarstva, izdannyye Imeratorskoyu Akademiyeyu nauk. Razryadnyy prikaz. Moskovskiy stol. 1571-1634. SPb tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, T. 1. 1890. 767 s.

2. Akty Moskovskogo gosudarstva, izdannyye Imperatorskoyu Akademiyey nauk. Tom 2. Razryadnyy prikaz. Moskovskiy stol. 1635-1659. SPb: izd. Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1894. 773 c.

3. Akty, odnosyashchiesya k istorii Yuzhnoy i Zapadnoy Rossii, sobrannyye i izdannyye arkhograficheskoy komissiyey. 1638-1657. SPb: v tipografii P.A. Kulisha, 1861. T. 3. 764 s.

4. Akty, sobrannyye v bibliotekakh i arkhivakh Rossiyskoy imperii Arkheograficheskoyu ekspeditsiyeyu Imperatorskoy Akademii nauk. Dopolneny i izdany Vysochayshe ucherezhdennoyu komissiyey. SPb.: v tipografii HH otdeleniya sobstvennoy Ye.I.V. kantselyarii, 1836. T. 3. 496. 4. 24 s.

5. Bagaley D. Novyye materialy dlya istorii Slobodskoy ukrayny. Sbornik Khar'kovskogo istoriko-filologicheskogo obshchestva. Trudy Pedagogicheskogo otdela Istoriko-filologicheskogo obshchestva. Khar'kov: tipografiya gubernskogo pravleniya, 1893. T. 5. Vyp. 1. S. 167-280.

6. Bagrov L. S. Chertozh ukrainskim i cherkasskim gorodam XVII v. // Trudy russkikh uchenykh za granitsey / Pod. red. A.I. Kaminka. Berlin, 1923. T. II. S. 30-42.

7. Boplan Giyom Levasser de. Opisanie Ukrainy. M.: Drevlekhranilishche, 2004. 576 s. ill.

8. Gol'denberg L. A. Kartograficheskkiye istochniki XVIII v. o voyennykh deystviyakh v 1708-1709 gg. // Poltava. K 250-letiyu Poltavskogo srazheniya. M. izd. Akademii nauk SSSR, 1959. S. 363-388.

9. Degtyarev S. I., Osadchyy Ye. M. Kopiya «Stroennoy knyhy» ostrohu Kameyanoho 1651 r. Kyiv-Sumy: TSP i UTOPIK, 2020. 119 s.

10. Dmitryukov A. Otkaznaya kniga novomu gorodu Sudzhe, uchinennaya 7172 (1664 g.) Stol'nikom Gerasimom Semenovichem Ragozinym. Okruzhnaya mezha Miropol'skogo uyezda. Spiski s gramot i ukazov, zhalovannykh Sumskogo polka Cherkasskim kazakam // Narodnyye igry, zagadki, anekdoty i prislov'ya zhiteley Sudzhanskogo uyezda. Kursk, 1853. S. 1-13.

11. Dokumenty roshys'kikh arkhivnyh. Dokumenty do istorii zaporoz'kogo kozatstva 1613-1620 pp. T.H. L'vny, 1998. 442 s.

12. Yentsiklopednya istorii Ukraini. Sagaydachniy shlyakh. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Sahajdachnyj_shl.

13. Zorin A. V. Bakayev shlyakh // Belgorodskaya cherta Sbornik statey i materialov po istorii Belgorodskoy cherty. Belgorod: Konstanta, 2018. Vyp. 3. S. 30-42.

14. Yeshcho izvestiye o moskovskom pokhode Sagaydachnogo. Soobshchil A. L-skiy // Kiyevskaya Starina. Yezhemesyachnyy istoricheskiy zhurnal. God pyatyy. Tom XIV. K.: v tipografii Korchak-Novinskogo, 1886. № 1. Yanvar'. S. 200-201.

15. Nikolayev A. S. Kratkiy istoricheskiy ocherk razvitiya vodyanykh i sukhopotnykh soobshcheniy tovgovykh portov v Rossii : [V 3-kh ch.] SPb.: Tip. M-va putey soobshcheniya (T-va I. N. Kushnerev i K°), 1900. 372 s.

16. Osadchiy E. M. Shlyakhi spoluchennya Putivl's'kogo udhlu naprikhntsh XVI - XVII st. // Pratsi Tsentru pam'yatkoznavstva. Zbhrnik naukovikh prats'. K.: vid. TSP NANU i UTOPIK, 2015. Vip. 27. S.226-234.

17. Osadchiy E. M. Sukhodn'niy marshrut Matvniya Rzhivs'kogo 1556 r. v kontekstni vivchennya shlyakhnv spoluchennya Putivl's'kogo Poseym'ya // Pratsi Tsentru pam'yatkoznavstva. Zbhrnik naukovikh prats'. K.: vid. TSP NANU i UTOPIK, 2018. Vip. 34. S. 209-217.

18. Osadchiy E. M., Korotya O. V. Pam'yatki selhtrovarnnyya Pnydennoh Shvershchini XVII st. Kharkiv: Maydan, 2018. 248 s.

19. Papkov A. I. Porubezh'ye Rossiyskogo tsarstva i ukrainskikh zemel' Rechi Pospolitoj (konets XVI - pervaya polovina XVII veka). Belgorod: Izd-vo «KONSTANTA», 2004. 352 s.
20. Platonov S. F. K istorii Poltavskoy bitvy // Russkaya starina. SPb.: Tip. Nadezhda, 1909. T. 137. Kn. 1-3. 668 s.
21. Polnoye sobraniye russkikh letopisey, izdannoye po Vysochayshemu poveleniyu Imperatorskoyu Arkheograficheskoyu komissiyeyu. Tom trinadtsatyy. Pervaya polovina. VIII. Letopisnyy sbornik, imenuyemyy Pariarsheyu ili Nikonovskoyu letopis'yu. SPb: tipografiya I. N. Skorokhodova, 1904. 303 s.
22. Rossiyskiy Gosudarstvennyy voyenno-istoricheskiy arkhiv. F.423. Op.1. D. 34.
23. Rossiyskiy Gosudarstvennyy arkhiv drevnikh aktov. F. 1209. Op. 77. Tula. Yed. khr. 37426. Ll. 27-29.
24. Sas P. M. Zaporozhtsi u pol's'ko-moskovs'kny vnutri naprikhntsi Smuti (1617-1618 rr.). Vnla Tserkva: Vid. Oleksandr Pshonkivs'kiy, 2010. 510 s. nl.
25. Sokirko O. Litsarh drugogo sortu. Naymane vhus'ko Lhvoberezhnon Get'manshchini 1669-1726 rr. K.: Tempora, 2006. 280 s. Filaret, 1852. - Filaret. Istoriko-statisticheskoye opisaniye Khar'kovskoy yeparkhii. Otd. III. M.: Tip. Got'ye. 1857. 604 s.
26. Tankov A. A. Istoricheskaya letopis' kurskogo dvoryanstva. M.: Kniga po Trebovaniyu, 2013. T. 1. 649 s.
27. Istoriko-statisticheskoye opisaniye Khar'kovskoy yeparkhii: v 3-kh tomakh. Khar'kov: «Khar'kovskiy chastnyy muzey gorodskoy usad'by», 2005. T.1. 330 s.
28. Svyatitel' Filaret (D. G. Gumilevskiy) Istoriko-statisticheskoye opisaniye Khar'kovskoy yeparkhii: v 2-kh tomakh. Khar'kov: «Khar'kovskiy chastnyy muzey gorodskoy usad'by», 2011. T. 2. 440 s.
29. Akty, odnosyashchiesya k Malorossii. Soobshcheny V.I. Kholmogorovym. Chteniya v Imperatorskom obshchestve istorii i drevnostey Rossiyskikh pri Moskovskom Universitete. M.: V Universitetskoy tipografii na Strastnom bul'vare, 1885 g. Aprel'-iyun'. Kniga vtoraya. S. 1-46.
30. Entsiklopedicheskiy slovar' Brokgauza i Yefrona. Tom XXXIXA (78). Shen'ye-Shuyskiy monastyr'. SPb.: Tipografiya aktsionernogo obshchestva Brokgauz-Yefron, 1903. 962 s.
31. Tyszkowski K. Relacja sahadaczego z wyprawy na moskwę w r. 1618. // Przegląd Hisforycznno-Wojskowy (Revue d'Hisloire Mililaire). Wydawany przez Wojskowe Biuro Historyczne. Warszawa: Główna księgarnia wojskowa, 1935. Rocznik VI. Tom VIII. Zeszyt 1. S. 118-119.

Osadchij E. M., Degtyarev S. I.

PhD (History), Institute of Applied Physics of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine). *ORCID: 0000-0002-9143-110X*.

Dr (History), Professor, Sumy State University (Ukraine). *ORCID: 0000-0002-0885-2721*.

SAGAYDACHNY ROAD: FROM THE TOP OF THE PSEL RIVER TO THE BORDER OF THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH

The article is devoted to the reconstruction of one of the sections of the Sagaidachnyj road, which ran from the town of Oboyan to the border of the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Muscovite Kingdom in 1647, mainly along the territory of the Putivl district. To solve this problem, documents of the middle of the 17th - 18th centuries were involved in which there are references to this road. Mostly these are legal documents related to the receipt of land plots of the first settlers in the territory of Slobozhanshchina. An important landmark Sagaidachnyj road is often found in defining the boundaries and location of the land. In addition, a previously unknown plan of the city of Aleshnya was recently introduced into scientific circulation, on which this road is clearly indicated. This made it possible with a high degree of probability to localize its location in the 17th - 18th centuries on the ground. To determine the places of crossings, the data contained in the documents related to the organization of the border service of the Moscow kingdom at the end of the 16th - 17th centuries were used. The name of this road is associated with the campaign of Hetman Pyotr Sagaidachny to Moscow.

Key words: *interfluve of Psel and Vorskla rivers, Putivl district, Sahaidachna road, Slobozhanshchyna, 17th - 18th centuries.*

Отримано 1.12.2021